

RIJEČKI TORPEDO

Ervin Dubrović

Uz izložbu u Muzeju grada Rijeke

Doba industrijalizacije već godinama privlači povjesničare, ali sve više privlači i pažnju etnologa koji utihnula tvornička postrojenja i pojedine ostatke rane industrijalizacije vide kao oblik života jednoga doba i ne zanimaju ih isključivo strojevi i mehaničke naprave.

U eri elektronike dvadeset i prvog stoljeća teška industrija devetnaestog stoljeća izgleda kao nesumnjiva zanimljivost koja obilježava davno minulo vrijeme. Parni stroj i tvornički dimnjaci osnova su ikonografije, a industrijska je proizvodnja ključan društveni fenomen toga razdoblja. O toj donedavna posve zanemarenoj kulturnoj baštini već se razvilo čvrsto uvjerenje da je na neki način treba spasiti, otrgnuti zaboravu i oživjeti.

Unatoč u Rijeci već probuđenoj svijesti i višegodišnjem okupljanju stručnjaka i entuzijasta različitih profila – tehničara, povjesničara, muzealaca – unatoč održavanju znanstvenih skupova o temi industrijske baštine i raspoloženju koje u Rijeci već traje gotovo petnaestak godina, nije se dosad učinilo mnogo na prikupljanju, restauraciji i istraživanju konkretne građe – a još je manje učinjeno na predstavljanju i približavanju te građe širokoj javnosti.

Tek posljednjih godina počinjemo muzealizirati predmete industrijske baštine. Ponekad su glomazni, teško prenosivi te zahtijevaju manipuliranje kamionima i autodizalicama, kao što bavljenje njima zahtijeva posebno osposobljene stručnjake, kustose i restauratore.

U Rijeci ne postoji ni specijalizirani tehnički muzej, ni neki drugi namjenski prostori za čuvanje takve građe, a tek se onedavna počinju formirati i stručnjaci zaduženi za sustavan rad na prikupljanju i obnovi predmeta okupljenih u „tehničke zbirke“.

Još uvijek su preskromna i proračunska sredstva za restauraciju, čuvanje i izlaganje ovih predmeta, jer oni koji ih odobravaju ne uzimaju u obzir koliko se građa ovoga tipa razlikuje od uobičajene i s koliko je teškoća i s koliko troškova povezana.

Čak i predmeti koji nisu izvučeni iz mora, poput nekih dijelova torpeda, najčešće u muzej stižu u tako jadnom stanju da bi ih trebalo – sakriti. No mnogi zavrjeđuju da ih se spasi i da, ako je ikako moguće, ponovno zablistaju!

PRVI NA SVIJETU

Izložba *Riječki torpedo – prvi na svijetu*, postavljena u Muzeju grada Rijeke od 26. studenog 2010. do 7. rujna 2011., zaokružila je višegodišnje prikupljanje i istraživanje svega vezanog uz ovu temu.

Već je početkom devedesetih Riječanima postalo jasno da je grad nakon stogodišnje povijesti proizvodnje, od 1866. do 1966., i više od 20.000 proizvedenih torpeda, krajem 1960.-ih ostao bez i jednog jedinog primjerka.

A *Stabilimento tecnico Fiumano*, potom *Torpedofabrik Whitehead*, od početka imao je „kućni“ muzej koji je čuvao pojedine modele torpeda, kao i pojedine instrumente koji su se ugrađivali u torpeda, te prototipove motora i instrumenata koji nikad nisu stigli do serijske proizvodnje.

Već je 1960.-ih, nakon prestanka proizvodnje torpeda i usmjeravanja tvornice isključivo na proizvodnju dizelskih motora i traktora, tvornički muzej ukinut, a primjerci torpeda preneseni su u Vojno-pomorski muzej u Splitu i Vojni muzej u Beogradu.

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja nije dobio ni jedan torpedo, ali je uspio dobiti pojedine motore i instrumente koji su još uvijek ostali u tvornici, među kojima i neki doista